

Juni 2009
No. 52

Boje Laurits og hans orkester

SPEJLET *ET TILBAGEBLIK*

**Østervrå Lokalhistoriske
Forening**

Lars P. M. Hansen, Højene, Brønderslevvej 234,
Thorshøj, 9750 Østervrå,

fortæller den 18. juli 1983

Lars Hansen er 84 år gammel og stammer fra Skærum Sogn (gik til præst i Åsted). Hans bror Alfred spillede violin, og hans violin hang på væggen derhjemme. Da Lars var i konfirmationsalderen, prøvede han at spille på violinen – selv om han i begyndelsen ikke måtte – men det varede ikke ret længe, før Alfred fandt ud af, at Lars spillede bedre end han selv – og det bevirkede, at Alfred lagde violinspillet på hylden.

I 14-15 års alderen gik Lars Hansen tit ud for at spille alene. En aften var han til bal "hos Pallesens" i Godthaab, hvor Laurits Hansens, eller Boje-Laurits', orkester spillede. Man plejede dengang ikke at sige Godthaab Forsamlingshus – man sagde "hos Pallesens". Boje-Laurits spillede tit til bal dér med en tremands besætning, bestående af ham selv på førsteviolin, samt en andenviolin og en kontrabas. Andenviolinisten og kontrabassisten hed begge to Peter – men blev skelnet fra hinanden på hårfarven: Andenviolinisten var "Røde Peter", kontrabassisten var "Sorte Peter".

Den aften, Lars Hansen fortæller om, skulle Boje-Laurits' orkester holde en kaffepause. Lars Hansen gik hen til Boje-Laurits og spurgte ham, om han måtte låne hans violin i pausen. "Nej", svarede Boje-Laurits, "den låner jeg ikke ud; men du må låne Røde Peters". Det gjorde Lars Hansen, og han spillede så, mens musikerne drak kaffe. Bagefter kom Boje-Laurits hen til Lars Hansen og sagde, "Nu må du gerne låne min violin". "Det er ikke nødvendigt", svarede Lars Hansen, "nu er jeg færdig med at spille". "Ja, men jeg vidste jo ikke, du kunne spille", sagde Boje-Laurits. "Jo, en smule kan jeg da nok spille!", svarede Lars Hansen. Boje-Laurits spurgte derefter Lars Hansen, om han kunne spille andenviolin; da Lars Hansen ikke kunne dette, men gerne ville lære det, blev de enige om, at Boje-Laurits skulle lære ham at spille andenviolin, mod at Lars Hansen så spillede i Boje-Laurits' orkester i et år uden betaling.

For at kunne få undervisning hos Boje-Laurits i Østervrå og senere spille i hans orkester, måtte Lars Hansen skifte plads til et sted i nærheden; hans hidtidige husbond bød ham ellers 50 kr. mere i løn for at blive, netop på grund af hans musikalske færdigheder; men Lars ville spille hos Boje-Laurits, og fik derfor plads på Lille Skæggesholt ved Tårs; senere fik han plads på Hejselt. På den tid var Lars Hansen 17 år gammel.

Det varede ikke længe for Lars Hansen at få lært at spille andenviolin; en tre-fire aftener af en enkelt time var det hele. Derefter måtte han så spille i Boje-Laurits' orkester uden løn i ét år. Det var bl.a. i denne tid, han havde plads på Hejselt; det var i dagleje, fordi han skulle ud at spille en gang imellem. Lars Hansen havde derfor betinget sig, at han, når han havde været ude at spille, kunne sove lidt længere om morgenen eller tage en middagssøvn. Det var, mens Martin Pilegaard havde Hejselt (1916-1932). Daglønnen for Lars Hansen lå nok på en 2 kroner.

Fra tiden på Hejselt erindrer Lars Hansen i øvrigt, at de om sommeren skulle hjælpe tækkemanden med at tække en meget lang lade på gården; i midten var der en stor køreport, hvor igennem vejen gik. Hans og de andre karles arbejde bestod i at sidde inde under taget på spærene og stikke tækkenålen ud til tækkemanden, når denne havde stukket den ind. De skulle sørge for at have tilstrækkelig forsyning af tækkegarn med sig op under taget. En af de andre karle, som hed Holst, var noget "tung i enden"; han var på et tidspunkt kommet til vejrs, da Lars Hansen hørte ham svovle og bande – det viste sig, at han havde glemt tækkegarnet nede på gulvet – så Lars Hansen tog det med op til ham.

Mens Lars Hansen var på Hejselt, skulle Boje-Laurits engang spille på Gaardsholt i Skæve med et "udvidet orkester"; foruden kontrabassen var der en helikon med, et stort messinghorn, som Boje-Laurits benyttede i stedet for tuba. Disse store instrumenter kørte han på en lille hestevogn, han havde, med en gul fjordhest for. Før Boje-Laurits i 1915 startede sin cykelforretning i Østervrå, havde han vistnok en lille landejendom. Forretningen i Østervrå var meget blandet, med cykler, musikinstrumenter, piber og tobak. Lars Hansen husker, at Boje-Laurits engang under 1. verdenskrig skaffede ham et surrogat-cykeldæk, kendeligt på sin meget sorte farve, formedelst en krone; det viste sig imod forventning at være særdeles slidstærkt; Lars Hansen sled det helt ned til lærredet, men det tog lang tid. Boje-Laurits skal have fået sit tilnavn, fordi hans far var bojemand eller bydemand på Knudseje; d.v.s., han var den, der skulle gå rundt og byde eller tilsige fæstebønderne til hoveri. Det siges, at Boje-Laurits' far døde af druk.

Boje-Laurits' danseorkester spillede tit til bal hos Pallesens i Godthaab – og til disse baller kom bl.a. flokke af "herregårdsbisser" fra egnens store gårde. De havde hyppigt lagt grunden til en kæfert, når de ankom, og havde yderligere forsyninger med sig i lommerne; og når de blev berusede, ville de slås. Det blev på et tidspunkt så galt med deres slagsmål, at politiet måtte forbyde flere baller i Godthaab; Lars Hansen erindrer derimod ikke, at afholdsforeningen havde nogen indflydelse på, at ballerne blev standset.

Lars Hansen erindrer, at fru Pallesen tjente lidt ved at lave kaffe til gæsterne i forsamlingshuset; "Pallesen" – det må vel have været en af sønnerne – havde en lille indtægt ved at snitte rivetænder til træriver. Lars Hansen kan også godt huske lærer Møller Nielsen, der ikke var nogen god lærer – han havde vist kun et par børn i sin friskole. Han var tillige maler, og var som sådan bedre end som lærer; han malede en gang et porcelænskab for Lars Hansens mor; han spurgte hende, om han skulle male en fugl på døren – og det måtte

han gerne; det var imidlertid et overføringsbillede, men fuglen var flot nok. I dag har Lars Hansens bror skabet.

Lars Hansen mener at kunne huske, at det oprindelige Godthaab blev helt nedrevet, og det nuværende hus med Hale Mølle Købmandshandel bygget på den anden side af vejen; men det er vistnok det samme hus, blot er vejen flyttet om på sydsiden af det.

Lars Hansen spillede kun det ene år i Boje-Laurits' orkester, som han havde forpligtet sig til at gøre uden løn. Derefter dannede han eget orkester sammen med sin bror Martin, der spillede andenviolin. Martin døde imidlertid, kun 25 år gammel, af tuberkulose; og i et helt år rørte Lars Hansen derefter ikke violinen.

Så kom han imidlertid i kontakt med et par folk i Strandby, der fik ham med i et tremands danseorkester; det var skomager Severinsen på stortromme (han lever endnu) og Harald Jensen på harmonika (han er død); selv spillede Lars Hansen violin i orkesteret – han har også dyrket den toradede harmonika, men violinen står hans hjerte nærmest. Severinsen var den eneste af de tre, der kunne læse noder.

Dette tremands kapel holdt sammen i adskillige år, og spillede så langt, som de kunne cykle rundt til; bl.a. erindrer Lars Hansen, at de har spillet i Tværsted. I sjældne tilfælde, når der var langt, eller vejret var dårligt, kunne de tage en taxa, men det kostede 6 kr., der så gik fra aftenens fortjeneste. Taksten for at spille var 10 kr. pr. stemme i orkesteret for en aften indtil kl. 1; skulle de spille længere, var det 1 kr. pr. time pr. stemme derudover. Repertoiret var dansemusik, mest gammeldags, med enkelte nyere stykker ind imellem. De spillede både til foreningsarrangementer, f.eks. i idrætsforeninger, og til private fester, f.eks. sølvbryllupper. Tremandskapellet blev opløst, da Lars Hansen var blevet gift (med Svendine Thomsen fra Karup) og købte Højene; det var i 1940. Som ene mand på gården kunne han ikke være hjemmefra om aftenen, hvis en ko skulle kælte eller en so fare. De to andre var kede af, at han ikke ville fortsætte, men efter at være blevet selvstændig, har Lars Hansen kun spillet til dans én eneste gang: Det var til Frederikshavn Liegstouws afslutningsfest i pavillonen i Sæby.

I hvert fald to af Lars Hansens tre sønner spiller også – men ingen af dem lever af det; og ingen af dem spiller violin.

Orkestre som Boje-Laurits' og Lars Hansens tremandskapel var i reglen udelukkende danseorkestre. Skulle der være rigtig koncert, havde hver by sin musikdirektør: Monberg-Eriksen i Hjørring, Oskar Petersen i Frederikshavn (han stammede fra Vestermarken i Sindal), og Rudolf Kjæhr i Sæby. Monberg-Eriksen spillede tit til koncert med efterfølgende dans; Rudolf Kjæhrs orkester var derimod ikke ret estimeret som danseorkester. Monberg-Eriksen var en meget dygtig orkesterleder. Lars Hansen har hørt en historie om en koncert, han gav i Frederikshavn, i en sal, hvor bænkeraderne var tæt pakkede. Mens orkesteret var ved at spille champagnegaloppen, kom en fuld svensker ind i salen, og slingrede op imod orkesteret. Monberg-Eriksen gav tegn til den musiker, der stod for champagneproppen, om at lade den knalde; og ved knaldet blev svenskeren så forskrækket, at han skyndsomst vendte om og styrtede ud af salen!

(interview: Jørgen P. Clausager, Byhistorisk Arkiv)

En Vendelboslægt

Hvor havde jeg set disse øjne før? Jeg stod og talte med Ejvind (Knudsen, tidligere købmand i Thorshøj), og noget i hans blik vakte en genkendelse. Alt mens jeg førte en livlig samtale med den vævre købmand, arbejdede tankerne i hjerneboksen. Pludselig havde jeg det. Helt nede i bunden af min erindring dukkede et billede af Ejvinds bedstefar frem i en ganske bestemt situation.

Jeg kunne næppe ha' været mere end fem år, da min far (Peter) tog mig på stangen af sin cykel og kørte mod "Tegldal" i Tårs for at besøge sin moster og onkel (Camilla og Christian Knudsen). Jeg husker tydeligt den hyggelige atmosfære i den lille stue, de sjove bakker bag huset, hønsene og vistnok en ged. Længe tumlede jeg mig i bakkerne. Dette må ha' givet mig en glubende appetit, for da far efter aftensmaden bad mig sige "tak for mad", udbrød jeg: "Jamen, jeg er ikke mæt endnu".

Der blev stor morskab. Endelig kom det sindigt fra Christian Knudsen: "Dej bette klør ska' sulme' da ha' no'e mi'er så". Han så på mig. Og der har jeg i min erindring de samme øjne, det samme blik – li'som Ejvinds.

Gennem tiden har far fortalt mig meget om familien Knudsen. Om sin omsorgsfulde moster, Camilla, med det milde sindelag og sin stræbsomme onkel, Chr. Knudsen.

Desværre var tiderne dengang ugunstige for den arbejdende befolkning. Trods Chr. Knudsens enorme arbejdsindsats, dels på Tårs teglværk, hos daværende købmand Jacobsen, og på omegnens gårde, måtte i hvert fald drengene tidligt ud at tjene. Chr. Knudsens formaning til sine drenge lød: "Vær tjø'n i jeres pladser"! Samme formaning fik pigerne, da det blev deres tur til at komme ud i pladser. Nå, men dette var en lille indledning om slægten Knudsen. Jeg vil prøve at starte ved en slags begyndelse - omkring århundredskiftet.

Camillas far var sadelmager og kunne alt udi faget : Sy seletøj til bøndernes heste, lave fine tasker til

damerne, ligesom han fermt kunne tapetsere gårdfolkenes fine stuer. Hjemmet lå et sted omkring Ø. Vrå. På daværende tidspunkt var der ikke noget, der hed mejerier. På gårdene behandlede man selv mælken, og dygtige unge piger fik uddannelse som såkaldte mejersker. Camilla ville være mere end alm.tjenestepige, så hun gennemgik det kursus, der sluttede med prædikatet: Mejerske. Som sådan traf hun på en større gård sin Christian, der havde ansvaret for pasning af gårdens store hestebestand.

De blev gift og købte for sammensparede penge det lille idylliske hus "Tegldal" ved bakkehældet umiddelbart syd for Tårs teglværk. Og så begyndte livet for de to med ubønhørligt slid. Der kom efterhånden fem rollinger til huse: Magda, Ejner, Emma, Immanuel og Aksel.

Der var dengang ikke megen samkvem mellem folk. Selv den korte afstand mellem Hjørring og Tårs medførte, at de indbyrdes besøg mellem familien Knudsen og mine forældre højst drejede sig om et gensidigt besøg årligt. Fritiden var såre beskedet. Jeg husker engang, Chr. Knudsen var indlagt på Hjørring sygehus med et maveonde. Jeg var med mor og far på besøg, og mor blev meget forbavset, da Christian tog en vældig kardus, dyppede den i udkradsning og anbragte den velplaceret i højre side af munden, tydeligt afmærket med en kæmpebule på kinden. "Jamen Christian dog", udbrød mor, "det har din dårlige mave da ikke gavn af". Med en filur i øjenkrogen svarede Christian: "En skro' gavner for ål't - om det så er kæresteso'r". På mors forespørgsel om han da havde erfaring for dette, satte Christian sig op på albuen, og meget bestemt kom det: "Nej, for a hå'r Camilla".

Jeg skal forsøge at fortælle lidt om Camilla og Christians sønner og døtre.

Magda er den ældste. Hun har altid stået for mig som en fin dame. Det første, jeg husker om Magda, er, da hun tjente hos en præsteenke – fru Kirkegård – der boede Store Kirkestræde i Hjørring. Engang var min bror Poul Ingemann og jeg kravlet op i et pæretræ i fru Kirkegårds have. Med ivrige hænder var vi i færd med at fylde lommerne med de dejlige, modne pærer.

Pludselig blev vi afbrudt ved, at der blev banket voldsomt på ruden, og bag denne så vi Magdas bestemte ansigtsudtryk. Vi måtte pænt aflevere "byttet", men inden vi gik hjem, fik vi hver en stor, saftig pære af Magda. I tilgift fik vi en formaning om, at man begår sig bedst ved ærlighed. Magda tjente også en tid på ungdomshøjskolen Halvorsminde". Far omtalte altid Magda i rosede vendinger. Hun blev gift med Otto Tougård, og ægteparret erhvervede et landbrug ved Torslev kirke, efter at de en tid havde boet i hjemmet "Tegldal". Magda har været Otto en god støtte ved landbruget. Trods slid er hun stadig i mine øjne en fin dame.

Ejner er den, jeg husker mindst om. Dog mindes jeg ham som en lidt lang, ranglet ung mand. Han blev jo gift med Anna, som jeg har tjent sammen med på Lundergård v/Hjørring. Også de fik landbrug ved Tårs.

Emma – nej det må være Immanuel, jeg er kommet til, hvis jeg skal følge alderen. Min far var noget af en skuespiller, og det har ofte moret Poul Ingemann og mig, når far snakkede efter Immanuel og Aksel. Far kunne næsten på en prik spille rollen som Immanuel. Den rolige besindige godmodige Immanuel.

Men far kunne lige så mesterligt spille rollen som den sprælske Aksel.

Skulle nogen ha' en medalje for en usædvanlig stor arbejdsindsats, ja så er det nærliggende at pege på Immanuel. Med Helga ved sin side sled Immanuel sig fremad. De har sammen drevet to eller tre landbrug. Jeg husker, at Helga engang fortalte far om en ko, der havde en stor knude på et ben: "Dej er sulme li'så stu'r som min røv". Hvortil far svarede: "Ja, så er den osse stu'r".

De to søskende, der i sindet ligner hinanden mest, synes jeg er Immanuel og Emma. Samme rolige måde, fantastisk besindighed. Emma og Reinholdt har jo også slidt ved et landbrug.

Så er jeg nået til den spillevende Aksel – du godeste, hvor han dog er fuld af krudt. Der blev mindsanden meget til skrabe kagen. At han blev landmand og har forstået at drive sine ejendomme, er al ære værd, men sikkert er det, at han skulle ha' været "jenting å'nt". Skulle han være lidt skuffet ved ikke at være på helt rette hylde, ja så blæser han skuffelsen bort i trompeten. Men Aksel kan nu sagtens. Han har Emma.

Alle Camillas og Christians børn har således klaret sig vældig godt, men det må aldrig glemmes, at forældrene, trods små kår, gav jer noget i arv, der ikke kan måles i penge. De lærte jer værdien af ærlighed og trofasthed, mest af alt lærte de jer at regne med Gud. En savnes i søskendeflokken, ham vil vi sammen mindes, som det gode menneske han var.

Jeg bøjer mig dybt ærbødigt for alle I søskende med samt jeres ægtefæller. Hvor har i dog forstået at opdrage jeres børn. Dette ser vi resultatet af i dag. Med al tydelighed markerer slægten Knudsen sig som en slægt med krummer i, og så ved jeg, at hver enkelt i slægten har begge ben plantet på jorden.

I sandhed en ægte vendelboslægt!

En landsbydrengs møde med bilen i besættelsestiden

af Casper Skjødt Thomsen, Frederikshavn

»Uden bilen går Danmark i stå«. Sådan lyder et af de moderne slogans, man klistrer bag på det kære køretøj. Og det er måske rigtigt nok. Men jeg tænker tit på min barndom under den anden verdenskrig, hvor næsten hele Danmark måtte undvære en bil. Den ukuelige og opfindsomme dansker sørgede for, at Danmark ikke gik i stå. Bilen kørte dog stadigvæk, men kun på halv kraft.

Jeg mindes mest de store »kakkellovne«, gasgeneratorerne, som alle biler blev udstyret med. Det var kun meget få, der kunne få benzin til kørsel. En af dem var dyrlægen, som sikkert nok havde fået bevilling til benzinkørsel. Når han kom kørende uden for byen, kunne vi børn høre på lyden, det var ham, og vi spændede straks ud til hovedgaden for både at se og høre og ikke mindst lugte bilen. Vi syntes, det var en berusende duft, som vi sjældent mødte. I dag vil jeg nok kalde den for kvælende os. Når jeg nu om stunder cykler hjem fra arbejde og venter ved lyskurven, er det ikke ligefrem berusende dufte, der opstår, især i tåge og lav luft.

Men tilbage til disse generatorer. Vi børn så med beundring på disse prægtige mænd, der startede deres store maskiner ved at tænde op i kakkellovnen med knastørre bølgeklodser, og efter nogen tid gik de hen til bilen, lukkede op for en hane på en beholder og strøg en tændstik. Hvis der kom ild ud af hanen, var de køreklar.

I vores nabolag var der et autoværksted, hvor vi tit løb og legede. En episode husker jeg særlig godt. Mekanikerens søn og undertegnede havde fundet et gammelt vådt træhjul til en børnetrillebør, og det øvede vi os i at kaste op i luften, ligesom man i dag kaster med Frees Bee, men legen stoppede brat, da vores flyvende tallerken landede lige ned i en af disse høje kakkellovne, der stod åben. Vi turde ikke fortælle det til nogen af mekanikerne og mente ikke, der var nogen, der havde set det. Det var der vel heller ikke, og jeg havde næsten glemt episoden indtil dagen efter. Da var det min tur til at komme med bageren på landet med brød. Vi knægte kunne godt hjælpe ham med at bære disse store rugbrød fra bilen og ind i køkkenet på gårdene. Der skulle jo mange skiver brød til i det daglige, for dengang var der virkelig mange folk ved landbruget. Den eneste belønning, vi fik for at hjælpe med brødet, var køreturen, og dengang var det en sjældenhed at få en køretur.

Hvad der ikke var en sjældenhed var, at bilerne stoppede helt af sig selv næsten, og det gjorde denne brødbil også endda midt på en markvej langt fra en af gårdene. Og her var det, at jeg kom til at tænke på vores trillebørhjul. For det var nemlig bagerens bil, der havde stået i gården og været til eftersyn hos mekanikeren dagen før.

Mens bageren stod og rodede med kakkellovnen og blev mere og mere sort på sin snehvide bagerdragt, luskede jeg rundt om bilen og turde ikke fortælle ham, at det måske var min skyld, at vi holdt der, for de voksne havde sagt, at hvis ikke træet var knastørt, kunne der ikke dannes gas i beholderen.

Jeg husker ikke, hvordan vi kom hjem. Om vi gik, eller om bilen blev slæbt hjem med heste fra gården, men hjem kom vi først, da det var blevet mørkt.

Når jeg i dag starter vores japanske vidunder af samme race, tænker jeg tit på, hvor let vi har det i vores nuværende hverdag. Men jeg tænker også på, hvad man må betale for at have det så let. Men det er en anden historie.

Et glimt fra Torslev Præstegård under besættelsen.

Pastor Lentz, som var præst i Torslev Sogn under besættelsen, forlangte af sine konfirmander, at de skulle vende ansigterne ind mod væggen, når de tyske soldater marcherede forbi vinduerne i præstegårdens konfirmandstue.

Pastorens konfirmander sad derfor med bortvendte ansigter, når soldaterne drog forbi Torslev Præstegård.